

AKIK UTOLJÁRA NEVETNEK Élő humor és virtuális közösség a Vajdaságban

DOI 10.35402/kek.2024.3.9

Absztrakt

A tanulmány két, a vajdasági magyarok által ismert és közkedvelt humoros Facebook oldal mémjeiben leggyakrabban fölmerülő témákat vizsgálja. A mémek vizuális és szöveges elemei a vidékiséghöz, az ételekhez és közös étkezésekhez, az etnikai másokhoz (szerbek és magyarországi magyarok), illetve azok nyelvéhez és kultúráihoz, valamint a határátlépéshez kötődnek. A tanulmány a közös témáknak és azok ábrázolási módjainak elemzésével a humor helyi kulturális és nyelvi sajátosságaira világít rá, illetve arra, hogy milyen funkciót tölt be a virtuális humor egy olyan közösségben, amely nemcsak kisebbségi, hanem egyre inkább diaszporikus jellegű is.

Abstract

The article examines the most common topics on the memes of two humorous Facebook pages well-known in the Vojvodina Hungarian community. The visual and textual elements of the memes are linked to rurality, eating and food, ethnic others (Serbs and Hungarians from Hungary), and their languages and cultures, as well as border crossing. By analyzing these common themes and their ways of representation, the article sheds light on the local cultural and linguistic characteristics of this humor, as well as the function of virtual humor in a community that is not only a minority one but also increasingly diasporic.

Bevezetés

A Szerbia és Magyarország közötti országhatárt autóbusszal vagy telekocsival (ami a két ország közötti tömegközlekedés szűkössége óta az egyik legelterjedtebb közlekedési mód) átlépve szinte nincs olyan alkalom, hogy valamelyik utas szájából ne hangozzon el, hogy „a szerbet a szerbné[.] a magyart a magyaron”. A legtöbb utas valószínűleg több tucatszor hallotta már a frázist, de mégis mindig nevetés követi, az esetleg nem nevető utasról pedig szinte biztosan állítható, hogy vagy nem használ internetet, vagy nem vajdasági. Habár valamiféle történelmi

közmondásnak hangzik, az említett kifejezés valójában egy, a vajdasági magyar köztudatba beépült mém szövege, és az útlevelekre utal, pontosabban arra az íratlan szabályra, hogy a két útlevéllel rendelkező utas a szerb határrendésznek a szerb dokumentumot, a magyar rendőrnek pedig a magyart adja át kezelésre.

A 2010-es évi magyarországi állampolgársági törvény módosítása, illetve az egyszerűsített honosítási eljárás lehetővé tette a határon túli, így a Szerbiában élő magyarok számára is, hogy magyar állampolgárként az Európai Unió országaiban tartózkodjanak, ott tanuljanak, vállaljanak munkát és telepedjenek le (Pogonyi 2017, Harpaz 2019). A szerbiai polgárok többsége által tapasztalt gazdasági nehézségeket és a kedvezőtlen politikai légkört sok vajdasági magyar a kivándorlással oldotta meg. Ezzel még intenzívebbé vált ennek a kisebbségnek az egyébként is nagyarányú határon átnyúló mozgása és migrációja (a mostani Magyarországra és Nyugat-Európába irányuló emigrációs hullám a harmadik: az 1960-as és 70-es években jelentős számú vajdasági magyar vándorolt Nyugat-Európába vendégmunkásként, a 90-es években pedig újabb elvándorlást gerjesztett a katonai sorozás). Az elmúlt évtizedben tehát olyan jelentős társadalmi változások mentek végbe a vajdasági magyarok körében, amelyek következményeként a közösség tagjai nemcsak kisebbségi státusszal, hanem intenzív elnéptelenedéssel, illetve diaszporizációval is szembesülnek.

Az albánok után a magyarok voltak a második legnagyobb nemzetiség a második világháború utáni Jugoszláviában, és jelenleg a legnépesebb etnikai kisebbség Szerbiában. Az úgynevezett tömbmagyar-ság a Vajdaságban észak- és közép-Bácskában és a Tisza mentén él, szórványnak pedig a dél- és nyugat-bácskai és a bánáti etnikailag vegyes vagy szerb többségű városokban és falvakban élő magyarok számítanak. A közösségnek 1961-ben 442.561 tagja volt, azóta tagjainak száma folyamatosan csökken. 1991-ben 339.491 magyar élt Vajdaságban, 2002-ben 15 százalékkal kevesebb, 290.207, a 2011-es népszámlálás szerint pedig 251.136 magyar élt hivatalosan Szerbiában (Palusek – Trombitás 2017).

A 2010-et követő demográfiai változásokat a 2022-es népszámlálás mutatta ki, amely szerint a vajdasági magyarok száma 182.321 fő (Popis 2022), ami a minden eddiginél nagyobb, 27 százalékos csökkenést jelent az elmúlt 12 évben. Föltételezhetően még ez a szám is túlzó, hiszen a népszámlálás módszertana lehetővé tette a kivándorolt lakosok jegyzését is. Reális becslés szerint mintegy 150.000 magát magyarnak valló ember él Vajdaságban (Szerbhorváth 2021). Hatvan év alatt tehát a közösség majdnem harmadára csökkent. Míg az alacsony születésszám (amely a bosnyákon és albánon kívül minden etnikai közösségre jellemző Szerbiában) és a hagyományosan minden kisebbségre ható asszimiláció is csökkenteni a magukat vajdasági magyarnak vallók számát, e kisebbségi csoport tagjainak statisztikai számát leginkább a kivándorlás befolyásolja. Ha viszont nem a népszámlálást tekintjük az egyetlen perspektívának, amellyel a közösséghez való tartozást mérjük, fölmerülhet a kérdés, hogy a már diaszpórában élő vajdasági magyarok rendelkeznek-e még valamiféle vajdasági magyar identitással, és ha igen, hogyan és hol fejezik ezt ki, illetve hogy létezik-e a (még) Vajdaságban és a diaszpórában élők közötti kulturális kapcsolat és közös identitás és egy miben nyilvánul meg. Jelen tanulmány ezekre a kérdésekre keres választ.

A tanulmány elején említett mém szövege a vajdasági magyarok által közkezdelt Rokon Ilonka Copyright nevű Facebook-oldalról származik. Az oldal 2015-ben a kishegyesi születésű, akkor az újvidéki képzőművészeti akadémián tanuló Vass Szabolcs művészeti projektjeként indult, és humoros mémeket tartalmaz a vajdasági magyar falusi-kisvárosi élet mindennapjairól. Az oldal egy idős vidéki női rokon internethasználatát szimulálja. A bejegyzések és mémek szövegeiből gyakran hiányoznak a pontok, a vesszők, vagy hibásan szerepelnek szavak, mintha egy alacsony digitális írástudással rendelkező személy írta volna őket. Az oldal a vajdasági hétköznapiakra jellemző tárgyakat állítja szembe vallási és spirituális konnotációt hordozó képekkel. Így például bútorok és háztartási felszerelések (troszed [a 80-as években népszerű kanapétípus Jugoszláviában], étkezőasztal, tűzhely, kályha, telefon, edények), a régió falusi udvaraira jellemző háziállatok, ételek és italok (töltött káposzta, babgulyás, húsledes, török kávé, szerbiai márkájú sörök, üdítők és édességek, hústermékek, dísztárgyak [horgolt terítő, goblen]), Jugoszláviában/Szerbiában népszerű járművek és mezőgazdasági gépek (Zastava 101 vagy Lada Samara autó, Zmaj traktor) képeit angyalokkal, szívekkel és virágokkal

kombinálva láthatjuk a mémeken. A szerző szerint ez a Rokon Ilonka oldalon megjelenő katolikus vallásos és spirituális képi tartalom ikonográfiájában különbözik a hasonló korosztály által terjesztett szerb nyelvű Facebook oldalak vizuális világától, illetve az ezeket kifigurázó platformoktól, ennek okán „magyar digitális giccsről” beszél. Az oldal tartalma azonban a hasonló humoros magyarországi digitális tartalmaktól is eltér a bácskai falusi magyar dialektus kiejtését utánzó nyelvhasználata, valamint a nyelvjárási elemek, vagy a szerb nyelvből átvett kifejezések, valamint a témák specifikussága miatt. A tanulmányban vizsgált másik oldal ugyanezen a közösségi média felületen 2017-ben készült, és a University of Bótelőtt (a továbbiakban: UoB) nevet viseli. A két oldal készítői között nem volt semmiféle megállapodás, de az UoB tekinthető a mára többnyire inaktív Rokon Ilonka oldal folytatásaként. Akárcsak a Rokon Ilonka, az UoB neve is szójáték: az „egyetem” szó angol megfelelője mellett a falusi bolt előtt iszogató idősebb férfiakra utal. Az UoB posztjai a bánáti magyarok által beszélt magyar nyelv ö-ző változatát használják, ami a vajdasági magyarok között még inkább lenézett és kigúnyolt, mint a Rokon Ilonka által használt bácskai középzárt e-s változat. Az UoB anonim szerzői által készített posztok struktúrája a Rokon Ilonkéhoz hasonló; egy fölvezető/záró posztot és egy szöveges és képi résszel rendelkező memet tartalmaz mindkét oldal. A poszt és a mém szöveges része elválaszthatatlanok egymástól abban, hogy gyakran párbeszédet alkotnak, vagy ugyanazon képzeletbeli személy két, egymást követő megnyilatkozásaként olvashatók. Míg a Rokon Ilonka oldalon a kép és a szöveg egyazon alkotás részei, az UoB oldalon a szöveg a fő elem a mémekben, míg a képi elemek általában prototipikus internetes mémképek, amelyek a melléjük helyezett szöveg illusztrációjaként szolgálnak (Dyrel 2021). Ezen a platformon fotók az internetről származnak, az oldal anonim szerzői/szerkesztői fényképezték őket, vagy esetenként az oldal követői küldik be őket. A UoB és a Rokon Ilonka oldalak követőinek nagy része megegyezik, akik közül sokan a like-oláson kívül hozzászólásaikkal aktívan is hozzájárulnak az egyik vagy mindkét oldal tartalmához.

Kisebbség és diaszpóra

A vajdasági magyar közösség főként a kisebbségkutatás területén kapott tudományos figyelmet. Olyan etnika csoport ez, amelynek a „feje fölött” vonult át az országhatár, ellentétben a diaszpórának

nevezett közösségekkel, amelyek esetében az egyének keltek át a határokon (Waterbury 2010). Az ilyen csoportokra ható jelenségek tanulmányozására jelentős föltáró értékkel rendelkezik Brubaker (1995, 2000) triadikus hálózat (*triadic nexus*) elmélete, amely szerint a kisebbségi csoport hármasság kapcsolatát alkot az állammal, amelyben él, és az anyaországgal. Smith (2002) szerint egy negyedik szereplője is van a dinamikának, mégpedig a nemzetközi intézmények. A közelmúlt demográfiai, politikai és gazdasági folyamatai, különösen a tömeges kivándorlás olyan szemléletet kíván meg, amelyek megmagyarázzák a négy tényező, azaz a vajdasági magyarság, Szerbia, Magyarország és az Európai Unió, mint szupranacionális tényező, egymásra hatását.

A diaszpórák közösségek nagy száma, a sokféle társadalmi kontextus, amelyben élnek, valamint a kivándorlásuk körülményeinek változatossága miatt a diaszpórákat kutatók a mobilitáson és migráción kívül (Faist 2010) egyre gyakrabban foglalkoznak a csoportok közötti kapcsolatokkal és a globalizáció által megnövekedett kommunikációval (Cohen 1997, Tsagarousianou 2004). A diaszpórákutatásnak továbbá fontos eleme lett a transznacionalizmus, azaz az olyan mozgások vizsgálata, amelyek rendszeres gyakorisággal túllépik a nemzetközi határokat, és az emberek jelentős számát érintik (lásd Basch – Glick Schiller – Szanton Blanc 1992, Clifford 1994, Portes – Guarnizo – Landolt 1999, Vertovec 1999, 2001, 2003). A diaszpóra fogalma a különféle diskurzusokhoz és kulturális kreativitásához is köthető (Tsagarousianou 2004, Faist 2010), amely fogalmak szorosan kapcsolódnak a jelen tanulmányban tárgyalt két Facebook-csoporttal.

A diaszpórává válás különböző okai és módjai ellenére a nosztalgia kulcsfontosságú elem maradt az ilyen csoportok kutatásában. Boym (2001) definíciója szerint nosztalgia egy olyan otthon utáni vágy, amely már nem létezik, és soha nem is létezett. Térbeli és időbeli dimenziója van: a diaszpóracsoport tagjai távol vannak szülőföldjüktől, és a múlt emlékeznek (Boym 2001, Theodoropoulou 2019). Az egykori Jugoszláviát illetően a nosztalgia jelentős tudományos figyelmet kapott (lásd Velikonja 2010, Popovic 2016), és esetében egybeesik az elveszett idő és az elveszett otthon utáni vágyakozás. A digitális technológiák megjelenése óta azonban úgy tűnhet, hogy az internet eltörölte az otthon utáni vágyat azáltal, hogy a más térben levő egyén bármikor kapcsolatba léphet a valamikori otthonnal az azt ábrázoló képek és az arról szóló diskurzusok

révén (Mannur 2007). Paradox módon azonban ez nem szünteti meg a nosztalgia, hanem még élénkebbé teszi az emlékezést és visszavágyást (Boym 2001).

A diaszpóra tanulmányozásában központi szerepe van az otthon képzeletének. A korábbi tanulmányokra jellemző származási és visszatérési hely helyett azonban az otthon egyre inkább egy folyamatosan újragondolt közösséggé vált, kontextussá, amelyben a közös múltbeli tapasztalatok hasonló módon értelmezhetők (Danforth 1996, Tsagarousianou 2004). A diaszpórák esetében a virtuális platformoknak és a közösségi médiának kiemelt szerepe van (Glick Schiller – Fouron 2001), mert olyan kapcsolatokat hoz létre, amelyek területileg nincsenek korlátozva (Lanza – Svendsen 2007). A diaszpóra tagjai számára az internet lehetővé teszi a kommunikációt a családtagok, rokonok és barátok között, de a tágabb etnikai vagy nemzeti közösség mindennapi életében való részvételébe is bekapcsolódást jelenthet (közösségi média, fórumok, hírportálok, weboldalak stb. által). A digitális platformok közös narratívákon keresztül „összetartják” a közösség tagjait, reprodukálják és átalakítják az otthonról alkotott közös képzeletet, valamint olyan virtuális teret nyújtanak, ahol az emberek átmenetileg „otthon találhatják magukat” (Tsagarousianou 2004, Grossberg 2010, Kissau – Hunger 2010, Alinejad et al. 2019).

Témák és értelmezések

Vidékiség

Dynel (2021) definíciója szerint a mém az online humor egysége, amely egyszerre szöveges és képi elemeket tartalmaz, a multimodális elemzés pedig a jelentéskötés különféle módjait integrálja úgy, hogy magában foglalja mind a képek, mind az anyag szöveges összetevőinek tanulmányozását. Ezzel a módszerrel azonosítottam és értelmeztem a mémek visszatérő témáit, amelyek közül az egyik legszembetűnőbb a vidéki élet ábrázolása. A mémek vizuális részein háziállatok (disznó, csirke, liba, stb.), falusias jellegű házak, szántóföldek, termények (kukorica, dohány, burgonya, szalma), mezőgazdasági termékek (tojás, hús), mezőgazdasági járművek és eszközök láthatók (traktor, aratógép, teherautó, vasvilla, söprű, talicska, sarló, lapát, daráló stb.). Bár ezek mind a vidéki életet idéző képek, kevés bennük a romantikus vagy idilli, valójában sok látványelem pizkos, sáros, elhasznált

tárgyakat mutat be. A mémek és a posztok szöveges részei, illetve a követők kommentjei is sokszor felvetik a falusi élet nehézségeit, a mezőgazdasági munka hiábavalóságát. Ennek példája az az UoB poszt és mém, amelynek képi része egy traktoron ülő férfit ábrázol, mögötte egy falusi utcát bemutató képpel. Az aszfalt hiányos, a traktor mögött látható házak nincsenek a legjobb állapotban, a férfi kopottas piszkos munkaruhát visel, a traktor sáros és régebbi típusú. A poszt szövege így szól: „Ott a traktor, hajkurásszák mosmán űk... zötykölöttem man benne én öleget...” A poszt a mém folytatásaként vagy előzményeként olvasható, amit ugyanaz a személy mond, és így szól: „Ráhagytam a fjalalokra a fődeket, csináják mosmán űk ... Ha én nem dógoztam öleget a zéletbe akkó nem tudom kicso-da!”. Mint látható, a poszt és a mém szövege úgy van leírva, ahogy a bánáti falusi dialektusban ejtenék, és ezt a nyelvezetet követik a hozzászólások is, gyakran egymás kommentjeire válaszolva. Tematikailag is kapcsolódva a mémhez, a legtöbb hozzászólás az idősebb generációhoz tartozó falusi rokon vagy ismerős „szájába adja” a megjegyzéseket, melyek szerint a fiatalokat már nem érdekli a mezőgazdaság és nem tudják értékelni a falusi életet. Hasonlóképp, egy másik poszt egy dohányföldet ábrázol a „Második szödesre biztos nem lössz annyi mind az elsőre / Na gyüvőre biztos hogy nem rakunk” szöveggel. Nemcsak, hogy a kép nélkül értelmezhetetlen ez a szöveg, hanem a kontextus nélkül is, hiszen a teljes megértéshez tudni kell, hogy Bánátban a 80-as évek végén és a 90-es évek elején jól kifizetődő üzlet volt a dohánytermesztés. Erre reagál több hozzászólás is, például „Látni nem akarom eszt többet! Szönni kő, fűzni kő, kaccsazni kő, forgatni kő, fő kő hordani, sosincs ölég kuka, nejlón madzagra nem engedik fűzni a fináncok stb. oszt aztán a végin mög eviszik az egészet ötödikbe mög hatodikba”. Ennek a poszt-nak a kapcsán is megfigyelhető az a gyakori tendencia, hogy a hozzászólók között kialakul egyféle baráti versengés az adott mezőgazdasági tevékenység módjának, terminológiájának ismeretében, illetve a nyelvjárás minél autentikusabb reprodukálásában, azaz abban, hogy a leírt mondatok minél eredetibbnek, az utánzott beszédmóddhoz hűbbek legyenek. Így kerülnek a hozzászólásokba olyan kifejezések, amiket kívülről nem biztos, hogy ért, mint amilyenek a „kaccsazás”, „tetejézés”, vagy a szerb nyelvből átvett lokalizmusok, például a „kuka” (horog), „klasszírozni” (osztályozni), „supa” (fészter), stb.

Ahogy az UoB esetében, a Rokon Ilonka Facebook-oldal posztjaiban is a falusi élet

nemritkán szembe van állítva a városi „jóléttel”. Így például az „es ha neaggzisten valami baj történik otthon akko ki lesy ott?” posztot kíséző mém egy tengert ábrázoló háttérképre tulipáncsokrot és egy, a „luxuséletre” asszociáló napszemüveges cigarettázó angyalt vetít, a szöveg pedig így szól: „Milyen tenger? Nem megyünk mi sehova / A Jóságot nem lehet otthagyni!”. Ebben a mémben, ahogy másokban is, a szerző a gyöngye íráskészséggel, rossz helyesírással bíró vidéki idős ember stílusát utánozza, a kommentek pedig egymásra tromfolva viszik tovább a témát, mintegy bizonyítva, hogy ismerik ezt a gondolatmenetet: „A jószág nemtuggya hogy te nyarasz, meg asse ha vasárnap van”, „Hunnan menné, mingyá itt a szalmahordás, így is alig tanáni má munkást. Lesz ott neked nap asziszem, még sokis”, vagy „Barnúni akarsz? Eriggy el mētlicára, vagy szalmát dobáni, jobban lēbarnúsz mind Sutomorēn” (a *metlica* a kukorica virágzata szerbül, amit a termény kifejlődése előtt letépnek, Sutomore pedig montenegrói nyaralóhely). A posztok és a mémek tehát egy téma bevezetését szolgálják, amit a kommentekben asszociációk láncolata követ, melynek során a hozzászólók nemcsak követik, hanem részt is vesznek az oldalak tartalmának kialakításában; e módon a humor értői és a tematikát és a nyelvezetet reprodukálni tudók között szolidaritás alakul ki. Bár ez a humor finom iróniája a vajdasági magyar hétköznapiaknak, ez nem gúny, hanem inkább pozitív emlékeket idéz és az összetartozás érzését kelti az elképzelt szereplőkkel, illetve a közösséggel.

Evés-ivás

Az étkezésekhez kapcsolódó humor tekintetében két fontos tematika merül föl a mémekben: a felnövés és az ünnepek. Még az első tekintetében a kulcsfogalom az otthon, a második tekintetében ez a közösség. Az étkezések gyakran a gyermekkor kellemes emlékeit idézik föl, az otthon, családi körben elfogyasztott ételekhez kapcsolódóan. Az ételek emlékei azok készítésének és fogyasztásának helyeihez kapcsolódnak, illetve azokhoz az etnikai csoportokhoz, amelyek nemzeti konyhájának részei (Baker – Karrer – Veeck 2005, Holak 2013). Az olyan régiók esetében azonban, mint a Vajdaság, amint azt a Rokon Ilonka és az UoB mémek is tükrözik, ezek az ételek gyakran nem egy etnikai csoporthoz kötődnek, hanem a tartományban élő bármely család ebédlőasztalán megtalálhatóak etnikumtól függetlenül, egy sajátos „kulináris állampolgárságra” (Mannur 2007) följosítva az

ételek készítőit és fogyasztóit. Így a magyar konyhára jellemző pogácsa, paprika, madártej, barátfüle, stb. mellett a Facebook-oldalokon olyan ételek ábrázolása is helyet kap mint a gyuvecs, csevap, ajvár, tursija (a balkáni országokban fogyasztott *đuveč*, *čevap*, *ajvar* és *turšija* szavak magyarosított kiejtés szerinti írásmódjával).

A vidékiséget bemutató képekhez hasonlóan azonban az ételeket ábrázoló mémek is túlmutatnak a konvencionális, régimódi étkezési szokások ábrázolásán, illetve mindkét oldal szerzői és követői tanúskodnak a mai vajdasági hétköznapi ismeretéről. Így, míg például a házi pálinka és a disznóvágás több mém kiemelt témája, addig a „modern” ételek is ugyanúgy megjelennek, például a bolti pástétom, az olyan italok, mint a CocaCola, vagy annak helyi utánzata, amely Frutella márkánév alatt fut. Mindennek van egy generációs eleme, amelyet gyakran azokból a szituációkból gyárt humoros-nosztalgikus vicceket, amelyekben a falusi idősebb családtagok, rokonok unszolják a fiatalokat, hogy egyenek több házi készítésű ételt. Ilyen például a töltött káposztát ábrázoló UoB mém amely a következő szöveget tartalmazza: „Minné többször melegítöd, anná jobb // Maratt még szárma karácsonrú... Mögöszöd? / Nincsen sémmi baja sé...”. Más mémek hasonló módon azon viccelődnek, hogy manapság a fiatalok jobban szeretik a bolti ételeket és italokat, mint a nagymamák által készítteteket. Példa erre az UoB-n található mém, amely egy fotót ábrázol, amely tele van Szerbiában népszerű rágcálnivalókkal (az egyik közkedvelt ilyen a Smoki márkájú), míg a szöveges részében azt olvashatjuk: „Hozó majd a bódbú dínós szmokit?” A kommentekben a követők egy ilyen ételválasztáson felháborodott idős családtag hangját veszik föl: „Eriggyé oszt vögyé magadnak, én ilyen hülyeségöké nem adok pézt”, „Má kákvi (a szerb nyelvben kb. az „ugyan miféle” megfelelője) szmoki, mén a modernkodás meg a flancoskodás, csak a milkacsoki kéne feszt ezeknek”, „Kitanának mán mindön szirszart, figurát raknak a krump-liszacsókba feszt követeli a gyerök”, „Má megin eszitök ezeket a hülyeségeket, hát ezé főzők én? A röndös étel meg nem kell asztán”. Egy harmadik, a Rokon Ilonka által közzétett, példában a „dolgozó anya” ezt mondja a gyerekeknek: „Öt körü jövök // A levest beteszem a frizsiderbe jó lesz nektek holnapra / A kamrába meg ott a Sentella majd kizutyútok valamit”. A mém képileg egy a szerbiai háztartásokban gyakran található edényt, egy csokor tulipánt és hat zacskó a zentai Sentella gyárban

gyártott tészta ábrázol, míg a szöveg a dolgozó anya mondataiként olvasható, aki a gyerekekre bízva az ebédkészítést.

A humor gyakori forrása a vegetarizmus témája is, illetve az, hogy a Vajdaságban élő főként idősebb generációhoz tartozók számára a vegetáriánus ételek fogyasztása nem túl elterjedt, és leginkább a külföldi vagy városi életvitelhez kötődik. Így az egyik UoB mémben és a hozzá tartozó posztban a fotó egy hattagú család valószínűsíthetően vasárnapi ebédjéhez megterített asztalt ábrázol levessel, főtt zöldségekkel és hússal. A mondatokat egy képzeletbeli rokon mondja ki: „Ja tölleg, té nem öszöd a húst... / De csirkét se? // Oszt mijúta vagy ijen végétarijánista vagy mi?” Hasonlóan ehhez egy másik Rokon Ilonka mém kolbászkarikákat és majonézes tubusokat ábrázol egy csokor rózsza fölött, a szöveg pedig: „Miaz hogy nem esző húst? Hát mit esző akkor? / Akarod hogy megsüssem?”, amit a „Lócsecs a markodba! Méghogy nem egészséges” poszt követ. Mindkét posztban a hozzászólások a bánati vagy bácskai magyar dialektusban és a vidéki idős rokon hangnemében folynak, aki nem érti a húsmentesen étkezést és/vagy folyamatosan gyözködi a vegetáriánus fiatal a hús nem evésének természetellenességéről és egészségtelenségéről. Ezek a mémek, amelyek humorának a modern, városi, nyugati, főleg az egészségtudatos életforma a forrása azon az életmódon ironizálnak, amely a vajdasági rurális kontextushoz képest „úri hóbort”, túlságosan egészséges, tiszta, és ezáltal a falusi rokonok mércéjével nézve lenézendő. Ugyanakkor ez a fajta humor a saját közösség felé mutató önironia is, amely nem ismeri ezeket a „fejlettebb” közegekben normálisnak számító szokásokat, viselkedéseket.

A másik forrása a humornak az evés és az ünnepek kapcsolata. A fogyasztott ételek egyrészt követik az ünnepek rendjét, így a mémek karácsony kapcsán halászlevet, húsvéthoz kötődően sonkát, tojást, tormát ábrázolnak, majális környékén a kirándulók által fogyasztott rostélyon sült hússal viccelődnek. Másrészt az ünnepek ideje az, amikor a család és a rokonok külföldről hazalátogatnak. Egy ilyen mém például az UoB posztja, amelyen egy az asztalt körülülő férfitársaság látható, az asztal roskadásiáig megrakva étellel és itallal, a szöveges rész pedig így szól: „Nem lehetött lédüni röndössen egy fél órára, me mindig valakit ide övött a fene // Csak ha emútak ezök a zünnepök... Mán ölegem van a rokonyokbú...” A vendégmunkások, emigráltak mindig is jelen voltak a közösségben, így a család és a barátok látogatása, a nagy mennyiségű

házi készítésű étel elfogyasztása, valamint a hazai ételek szállítása „itthonról otthonra” régóta bevett gyakorlat a régióban. Ennek a jelenségnek a mémeken gyakran megjelenő szimbóluma az ételszállító doboz. Az ilyen UoB mémek egyike például vizuálisan egy ismert szerbiai fagyaltmárkás dobozt ábrázol, a mém szövege pedig a következő: „A dobozst e né dobd! / Jó lösz az a gyerekeknek mikó mén a zegyetemre // Horgyad mosmá haza úket, me nincs mibe pakóni!” A Rokon Ilonka Facebook oldal is fölhasználja a doboz témáját, például abban a mémben, amelyen néhány szerb márkájú pástetom és egy tojástartó doboz látható, a szövege pedig tartalmazza „A dobozokat meg hozd haza mer nemtok má mibe pakolni” mondatot.

Etnikai mások

Ahogy az ételek eredetében és nevében is megjelenik a „kevertség”, a mémekben megjelenített kultúrák és személyek sem rendelkeznek kizárólag egy nemzetiséghez. A „kevertség” a vajdasági magyarokra, de más kisebbségi közösségekre is jellemző önmeghatározás, amelynek mind nyelvi, mind kulturális dimenziója van. Ez azt jelenti, hogy a szerb jövevényszavak és nyelvjárási kifejezések használata többé vagy kevésbé normalizált a vajdasági magyar köznyelvben, ami főként az anyaországi nyelvhasználatával összevetve megbélyegzi és csökkenti annak presztízsét (Márku 2004, Basity 2015), és, hogy a közösség identitására hatással vannak a magyaron kívül a többségi (szerb, illetve jugoszláv) kultúra elemei. Ennek értelmében mind a nyelvezetben, mind a témákban a két vizsgált Facebook oldalon fontos szerepet kap a többségi kultúrához és a szerb nyelvhez való viszony. Ellentétben más témákkal, ahol a Rokon Ilonka és az UoB oldalak hasonló módon építik föl a humort, az etnikai másokhoz való viszonyulásban van különbség a két oldal posztjai és mémjei között. Míg az előbbin, lévén, hogy az oldal elképzelt színtere egy észak-bácskai nemzetiségileg főként magyar település, a kulturális referenciák is főként a kisebbségi „magyar világhoz” (Brubaker et al. 2008) kötődnek, és nyelvezetük, ha lokális dialektust is használnak, az főként magyar kifejezéseket tartalmaz, a szerb embereket, nyelvet, kultúrát pedig a magyartól elkülöníthetőnek, másnak mutatja be. A Rokon Ilonka oldal posztjaiban, bár a kontextusban implicit módon gyakran jelen vannak, csupán néhány mém foglalkozik explicit módon a szerb nyelv vagy a szerb nemzetiségű emberekkel. Ezek gyakran a szerbekről szóló negatív

előítéleteket jelenítik meg, úgy, hogy a mémek szövegét kimondó elképzelt szereplő szájába adják azokat. Ez a diskurzusmód egyrészt lehetővé teszi az elhatárolódást ezektől az előítéletektől és kinagyított sztereotípiáktól (v.ö. Eriksen 2005, idézi Papp 2015), másrészt a humor forrása éppen az efféle nézeteket vallókon való ironizálás.

Az egyik mém két virágmezőben lepkék között álló, virágcsokrot tartó gyereket ábrázol tréningruha-alsóban, ami a szerb férfiak sztereotip öltözkésként mutat be. A fölvezető poszt így szól: „Jönnek a dobardánok”, ami a szerb *dobar dan* köszöntésre utal, míg a mém szöveges része a következő: „Na ha két szerb mén az uccán / Azt meghallod a másik uccán is”, ezzel kimondatlanul, de egyértelműen hangosnak, zajosnak mutatva be őket. A másik két mém nem nevezi meg a többségi nemzethez tartozókat, de a kontextusból kiolvasható, hogy ezeken is a szerb emberek és a szerb nyelv a referenciák. Egy ilyen mém egy virágcsokrot tartó angyalt ábrázol, mellén kokárdával és piros-fehér-zöld szalaggal mögötte. A humor forrása itt a maradi nézeteket valló, „magyarkodó” rokon, akinek a, vélhetőleg kéretlen, házassági tanácsaként olvasható poszt és a mém szövege: „Kisfjam! Valami magyart nézzél! / Nem köllenek nekem ide öszvérek // Katolikust, tisztességést és magyart!”. Az „öszvérek” az etnikailag vegyes házasságból született gyerekekre utalnak, és az elképzelt beszélő perspektívájában ez negatív identitásként szerepel. Egy harmadik Rokon Ilonka mém azt tematizálja, hogy a nyelvileg főként magyar településeken élő gyerekek nem tudnak szerbül. Ezen a mémén egy virágcsokor alatt három angyal szerepel, amelyek egyike *šajkačát* visel. Ezt a típusú sapkát jellemzően az idős vidéki szerb férfiak viselik, és a csetnikmozgalomhoz való kapcsolódása miatt a köztudatban a szerb nacionalizmus szimbóluma. Ugyanez az angyal egy „Dobodáá” föliratú lapot tart a kezeiben, amely megintcsak a szerb köszönés magyarosított kiejtését jelöli. A mém szövege így szól: „Kitű tanutuk vóna meg? / Ott a gyerekek városon a szerbekke jáccanak jóhogy beszélnek // Erre csak magyart lehet hallani, nemtom mit csodákoznak!” A mém egyféle legitimációs válaszként szolgál a bejegyzés megjelenése idejében (2017) a szerb médiában gyakorta olvasható és hallható állításokra, miszerint a szerbiai magyarok nem akarják megtanulni az államnyelvet.

A Rokon Ilonkától eltérően, amely a mémekben megjelenített szituációkat egy nagyrészt bácskai magyar faluban képzelel el, az UoB posztok helyszíne egy etnikailag vegyes bánáti falu. Így mind

a posztokban a szerzők, mind a hozzászólásokban a követők hajlamosak szerb jövevényszavakat használni, szerb nevű, illetve nemzetiségű szomszédokra, barátokra vagy rokonokra hivatkozni, pravoszláv ünnepekről említést tenni, vagy a szerb populáris kultúrát jelölő referenciákat használni. Szabó (2022) a Katalóniában élő magyar diaszpóra körében végzett kutatása nyomán, a vajdasági magyarok esetében is ennek a „kevert” nyelvnek az oka az, hogy a beszélők szempontjából a kívánt jelentést „tisztán” egyetlen nyelven átadni nem lehetséges. A humor forrása itt, ellentétben a Rokon Ilonka Facebook oldallal, nem a negatív sztereotípiák a többségi kultúra és emberek iránt, hanem épp azoknak az ismerete, természetessége, illetve az ebből származó „kevertség”. Nyelvi szinten ez megjelenik a vajdasági magyarok által gyakran használt szerb szavak megjelenítésével a mémekben, amelyeket a magyarosított formájukban írnak. Ilyen szavak a „privát” (a szerb *privatnik* szóból, „magánvállalkozó”), „zsúrka” (a *žurka* szóból, „buli”), „déda” (a *deda* magyarul „tata” vagy „nagyapa”), „vikkend” (a szerb *vikend* szóból „hétféje” helyett), „tetovázsa” (jelentése: tetoválás), „rucsna” (a *ručna kočnica* szóból, ami kéziféket jelent), „szájám” („vásár” helyett), „kladionica” (szerb szó a fogadóirodára), „smiga” (a *žmigavac* szóból, ami szerbül irányjelzőt jelent), „pruszlik” (a *prsluk* szóból, jelentése: mellény), „kopacska” („futballcipő”), stb. Tekintettel a kontextusra, amelyben az UoB-t elképzelik, a Rokon Ilonkától eltérően, a szerb nyelv ismerete és a magyartól nem teljesen elkülönített használata természetesnek számít.

A „kevertséget” kulturális értelemben is megjelenítik az UoB posztok. Az egyik ilyen például a Szerbiában népszerű, egykori Jugoszláviában született szerb, illetve horvát nyelvű zenét, különösen az úgynevezett „ex-Yu” előadókat és dalokat tematizálja. A mémeken egy Youtube lejátszási listáról készült képernyőkép látható, amelyen a „Najbolji ex Yu miks” („A legjobb ex Yu mix”), „ex yu rock”, „Ex Yu Rock/Pop Mix”, „Ex Yu pop rock mix” és az „EX-YU mix za dobro raspoloženje” („EX-YU mix a jó hangulatért”) lejátszási listák láthatóak. A nosztalgikus hangvételt folytatva, a mém vizuális részében az éppen lejátszott lejátszási listán az egykori jugoszláv kék-fehér-piros zászló látható, középen vörös csillaggal, a szöveg pedig így szól: „Engedgy lé neköm egy kis éksz jút... / Egy kis Riblja Čorba, Crvena Jabuka, mög Balašević lögyön benne okvetlen! // Ha mögizok pár pálinkát a Ne lomite mi bagrenjená lehet rílok is majd...”. A mém lefelejt

érezhető a szerb nyelv hatása azzal, hogy a zene lejátszására utaló „engedni” igét használja, ami szerb *puštati muziku* tükörfordítása, ami a sztenderd magyar nyelvet is ismerők számára vicces lokalizmus. A mémekben megjelennek a volt Jugoszlávia ismert zenekarai (Riblja Čorba, Crvena Jabuka) és énekeise (Đorđe Balašević), az említett Ne lomite mi bagrenje című közkedvelt ballada szerzője és előadója. Ezen énekesek és zenekarok dalai, valamint sok más, a 80-as években született dal örökzölddé vált, máig játsszák őket a rádióban és bulikon. Az UoB mém tehát a szerb/jugoszláv populáris zenei kultúrával való intimitásról tanúskodik.

A szerb kultúra ismeretét mutatja be az az UoB mém is, amely egy húsvéti terített asztalt ábrázol sonkával és tojással. A poszt és mém így szól: „Égyik Húsvétbú ki, a másikba be... csak győzze a gyomrom mögemészteni! // Mire mögönném a zösszes főtt tojást gyün a másik Húsvét / De nem baj, möglocsolom én gyüvőhétön a Zorica szomszédasszonyt is, csak lögyön sonka!” A mémekben a „másik Húsvét” a pravoszláv Julián-naptár szerinti húsvétra vonatkozik, a szerb szomszédasszony meglocsolása pedig a szokások egymásba olvadásáról tanúskodik, hiszen a pravoszláv húsvéti szokások között nem szerepel a locsolkodás. Míg a Rokon Ilonka esetében a szerb nyelv és a szerb emberek távolabbinak es egyben negatívnak vannak ábrázolva, az UoB oldalon a szerb nyelvre, kultúrára, emberekre vonatkozó referenciák közelséget, „többes kötődést” (Papp 2015) teremtenek.

A különbözőség mint a humor forrása megjelenik a magyarországi magyarokkal szemben is. Mindkét oldal mémjei számos (tévesen írott) referenciát tartalmaznak a magyar kultúrára, mint például televízió-csatornák és TV-műsorok nevei (Story TV, Duna TV, Viasat3, „diszkáveri”, Colombo, „Jóba Rozba”), könyv (Gógös Gúnár Gedeon, János vitéz), zene („Délhusza Dzsón”) magyarországi helyek (Árkád bevásárlóközpont Szegeden, Tesco), termékek („túrós rudi”, dunakavics), stb. Ugyanakkor a mémek nyilvánvalóvá teszik, hogy ezek a referenciák csak egy része a vajdasági magyar kulturális repertoárnak, mert mellettük szerb és sajtáságosan vajdasági elemek is jelen vannak. Ez a helyi jelleg és a „kevertség” fölülrendelődik a „tisztán” magyar kultúrának, megfordítva a központ és a periféria kimondatlanul is jelenlévő hierarchiáját. Erre utal például az a Rokon Ilonka mém, amely egy cefrét tartalmazó edény fölött lebegő szívek, virágok, lepkék és cukroszacskókat tartó angyalokat ábrázol, a következő szöveggel: „Magyarokná olyan

szar a pálinka / Én nemtom nem magozzák ki vagy hogy? // Némejik ihatatlan debizisten”. A humor a mémben a kulturális hierarchia megfordítására épül, arra, hogy a jó pálinka főzése a vajdaságiak számára ismert és elérhető tudás, míg a magyarországi pálinka és az azt főzők válnak alsóbbrendűvé, lenézetté.

Határátlépések

A nyelvi és kulturális határok átlépésén túl az országhatáron való átkelés a vajdasági magyar közösség számára hétköznapi, rutinszerű tapasztalat, ami szintén megkülönbözteti őket a kevésbé transznacionálisnak látott magyarországi magyaroktól. A két esettanulmányban tárgyalt oldal megjelenése egybeesik a magyarországi állampolgárság megszerzésének lehetőségével, azaz azzal a periódussal, amikor az egyébként is intenzív határon átkelő mobilitást üzleti tevékenységek, turizmus, rokonlátogatás vagy vásárlás okán méginkább fölerősítette a tanulmányi és munkaügyi célból való havi, heti, vagy akár napi szintű határátkelés. Ugyanakkor a megnövekedett mobilitás, az anyaországhoz és a Nyugat-Európai országokhoz való szoros kapcsolódás és a Szerbia és Magyarország közötti élénk politikai kapcsolatok ellenére az utóbbi évtizedet a két ország közötti határhelyzet romlása is jellemzi. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a hosszú sorok, a lassú útlevél- és vámkezelés, a kevés határátlépésre szolgáló sáv, a határátkelők redukált nyitvatartási ideje, az időnként föllépő informatikai rendszerhibák, a határon átkelő tömegközlekedés korlátoltsága megnehezítik és kiszámíthatatlanná teszik a határon való áthaladást, ami a mémekben is erősen megjelenik.

A Magyarországgal való határ, az oda eljutás és a visszajutás, az útlevél- és vámellenőrzés mente mind a diaszpórában, mind a Vajdaságban élők mindennapjainak része, így a határhoz kapcsolódó tapasztalatok gyakran megjelennek az offline és az online diskurzusokban. A „határhelyzethez” kapcsolódó információk megosztására és határátkelőhelyeken a várakozási idők nyomon követésére Facebook-csoportok, majd telefonos alkalmazások születtek. Az országhatár hírek és anekdoták témája, frusztrációk okozója, irodalmi alkotások ihletője, és nem utolsósorban humor forrása. A Rokon Ilonka és az UoB mémjei is gyakran tematizálják az határt és a határátkelést. A két oldal határral kapcsolatos bejegyzéseinek vizuális része hasonló; szinte mindegyik várakozó gépkocsisorokat és a határátkelőhely bódéjait ábrázolja. Jellemzője még ezeknek

a mémeknek a magyarországi határrendések munkájának a kritikája, például abban a Rokon Ilonka mémben, amely a szerb-magyar országhatáron álló sort ábrázolja, azzal a szöveggel, hogy „A magyar ódalon mindég szarnak / Olyan lassan dógoznak meg rigójások hogy borzasztó // Nézd ott a másik sorba féreállították amazt!!” Jellemző, hogy amikor negatív hangot üt meg a magyarországi magyarokkal szemben, a két Facebook oldalon „magyar”-nak nevezik a magyarországiakat (a fenti mém alatti egyik hozzászólás is például „buzi magyarok”-ként referál a határrendésekre), ezáltal különbséget téve a „mi” és az „ismerős másik” között (Eriksen 2005, idézi Papp 2015).

Bár nem a határon várakozó kocsisor ábrázol, hanem egy magyar és egy szerb útlevelet mutat be, háttérben rózsacsokorral, a bevezetőben idézett Rokon Ilonka mém is, akárcsak a többi a határral foglalkozó, az átkeléshez kapcsolódó írott és íratlan szabályok fölidésével teremti meg a humort, amely csak a kontextus ismeretében nyer értelmet. Ezeknek a szabályoknak és folyamatoknak a tudása, valamint helyismeret nélkül nehéz megérteni a mémek jelentését a bennük rejlő humort. Ahogy az „itt vagyunk Készícsétek ki / A szerbet a szerbné a magyart a magyaron // Nehogy problémázzonak, így legalább nyugottak vagyuk” arra az íratlan szabályra vonatkozik, hogy két állampolgárság esetén mely ország határrendésének melyik útlevelet ajánlott átadni, hogy minél zökkenőmentesebb legyen az átkelés, a „Mongyuk a cigiket? // Mongyad, hogy van két bontatlan mög égyy bontott oszt kész...” szövegű mém is a határhoz kapcsolódó, ez esetben írott szabályra vonatkozik, konkrétan arra, hogy milyen mennyiségű dohányárut megengedett bevinni Szerbiából Magyarországra. Minkét mém fontos eleme a továbbá a szabályok rugalmas kezelése, a „kiskapuk” ismerete, a nehézségek leleményes kikerülése. Ez az, ami megteremti a humort, és a szabályokat jól ismerő, a határátkelésben rutinos embereket egyféle „összekacsintással” közösséggé kovácsolja.

A határ témájával foglalkozó mémek másik nagy része a határon veszteglő autósorra, azaz a várakozási idő hosszára vonatkozik. Ilyenek a „Na mámma sé mönyünk a Zárkádba soppingóni... / Ojan piros a zösszes határ mind tatának a Ferbusonnya...” szövegű UoB mém, ahol a vicc megértéséhez több bennfentes ismeret is szükséges: hogy az Árkád a vajdaságiak körében is közkedvelt bevásárlóközpont Szegeden, hogy a piros szín a BorderWatcher a határon való várakozási időt követő telefonos

alkalmazáson több mint 120 perces várakozást jelent, és, hogy a Ferbuson a Ferguson márkájú traktort jelöli. Hasonlóképp, ahhoz, hogy a követő értse és nevetni tudjon a „Tüllem mútkó ekérték a száobrátyájnit is... / Mán összeér a két határ, de nem hogy sietne, csak ott fogdosi aszt a passzust... Én nem tom, ezök direkt baszogatik az embört?” szövegű mémen ugyanezen a Facebook oldalon, tudnia kell, hogy a „száobrátyájni” a szerb *saobračajna dozvola* magyarosított és a vajdasági magyarok körében elterjedt formája, amely a forgalmi engedélyt jelöli, hogy a szöveg alanyai a magyar határrendészek, hogy az „összeér a két határ” kifejezés arra a helyzetre vonatkozik, amikor a magyar útlelvizsgálat előtt olyan hosszú a gépkocsisor, hogy a szerb határátkelőig ér, valamint hogy a „passzus” az útlevelet jelöli (a szerb *pasos* szóból származik). A Rokon Ilonka mémjei is a sorbanálló személy perspektívájából ötvözik a humort és a frusztrációt. Az egyik ilyen mém a „Mée nem halad ez a sor?? / Amott má átmentek // Ha itt ennyien vannak - mennyien lehetnek a magyar ódalon?” szöveggel tematizálja a hosszú várakozási időt.

A határátkelőhelyeken való sorbanállás, az útlevelellenőrzés, a vámvizsgálat és egyéb határátkeléshez kötődő eljárások részei a vajdasági magyarok mindennapi életének és ismeretük elengedhetetlen a mémek humorának megértéséhez. A határhoz kötődő szabályok ismerete összeköti azokat, akik minden nap, hétfévente, nyári szünidőre vagy szabadságra, alkalmi bevásárlás, üdülés, látogatás, stb. céljából lépik át a határt, vagy hallgatói ezeknek a diskurzusoknak. A határ élménye tehát nem csak a külföldre elvándoroltak számára lényeges, hanem az egész közösség mindennapi életének meghatározója.

Humor és közösség

A Rokon Ilonka és az UoB oldalakon megjelenő humor leginkább a kontextus bennfentes ismeretére és a kulturális intimitásra épül. Egyrészt a mémek szöveges részei olyan nyelvezettel íródtak, amelyeket a követők értenek és képesek reprodukálni, de beszélnek a sztenderd magyar nyelvet is, ami által a humorhoz szükséges distancia teremődik meg. Másrészt a két oldal mémjei humorosak, mert a szöveget úgy írják, ahogy kimondanák őket, ráadásul helyi dialektusban. A mémekre azonban általában jellemző, így a Rokon Ilonka Copyrightra és az UoB posztjaira is, hogy a vizuális és a szöveges részek nem választhatóak el egymástól, egyik a másik nélkül nem lesz értelmezhető. Bár a mémek

vizuális részei önmagukban is humorosak, különösen Rokon Ilonka esetében, ahol angyalok, szívek és virágos képek vannak összeillesztve hétköznapi tárgyakkal, de az UoB oldal fotói is gyakran komikus jeleneteket vagy vicces karaktereket mutatnak be, a két oldal posztjainak a humora akkor működik teljesen, ha a követők egymás mellett látják a képet és a szöveget.

Bár a mémek a számítógép vagy a mobiltelefon képernyőjén az azokat olvasó egyén számára is viccesek, ez a humor mégis egy közösséget feltételez, amelyben ezek a poénok reprodukálhatók és megértésre találnak. A vidékiség, az evés-ivás, a szerbekhez, illetve a magyarországi magyarokhoz való viszony és a határ témáihoz kapcsolódó mémek ugyanis egy bennfentes tudást követelnek meg, mint amilyenek a mezőgazdasági tevékenységek, a szerb ételek, dalok, kifejezések, a helyi dialektus, vagy a határral kapcsolatos írott és íratlan szabályok ismerete. Ennek közösségformáló ereje van: az oldalak követői itt olyan csoportra találnak, ahol létrejön a Rokon Ilonka szerzőjének szavaival élve, a „felismerés öröme” azáltal, hogy a megjelentetett tartalmak olyan emlékekre, élményekre utalnak, amik mások számára is humorosak és meghatározóak. A gyerekkori emlékek és helyek, a nagyszülők, idős rokonok, vagy a házias ételek általában nosztalgiát ébresztenek, a Rokon Ilonka és az UoB esetében ennek a nosztalgiának fontos kifejezési formája a humor, a két platform pedig olyan helyé válik, ahol ez a humor megosztható.

A két Facebook csoportban is elemzett nyelvi referenciák és témák a közösség tagjai számára ismertek és ismerősek, azonban a közösségen kívül kevés kulturális értékkel bírnak. Ezért lényeges eleme a két oldalnak, hogy általuk a virtuális térben a közzétett bennfentes nyelvi és kulturális tudás nemcsak teret kap, hanem ideiglenesen megfordítja a bevett hierarchiákat. A központ perspektívájából lenézett vagy ismeretlen falusi nyelvjárás, a vidéki kultúra, a helyi referenciák a két Facebook oldal által teremtett virtuális térben viszont levetkőzik az elmaradottság, a periféria bélyegét, es ehelyett jelentős, érdekes, humoros, többlet-tudássá válnak.

A Rokon Ilonka Copyright és az UoB oldalak olyan témákhoz kötődő humort képviselnek, amely egy konkrét régióhoz, a Vajdasághoz kötődnek. A korabeli társadalmak általános virtualizációja mellett a vajdasági magyar közösségben a népfogyatkozás és a diaszporizáció miatt az online platformok az élőbeni közösségi terek helyettesítésére is szolgálnak. Amint a bevezető elején idézett mém

szövege is mutatja, nemritkán a mémek beépülnek, „visszaszivárognak” az élő kommunikációba (lásd Kallius – Adriaans 2022). Mindemellert a virtuális tér azért is jelentős mert általa lényegtelenné válnak a fizikai határok, és az, hogy az oldalak követői, illetve a közösség tagjai külföldön vagy Vajdaságban élnek. Azzal, hogy a humor érteséhez és reprodukálásához nem az a fontos, hogy valaki Vajdaságban él, hanem az, hogy vajdasági, a két elemzett Facebook oldal által közvetített humor elmosza a határokat az „otthonmaradtak” és az „elvándoroltak” között.

A mémek humora egyrészt ráfókuszál a csoportok közötti különbségekre, amelyek leírhatók az otthonmaradt-elszármazott, bánáti-bátskai, kisebbségi-többségi, magyar-szerb, vajdasági-magyarországi kategóriákkal, akikben a közös az, hogy értik a két vizsgált Facebook oldal vicceit. Ugyanakkor azzal, hogy a humor mindezen csoportokhoz tartozók számára érthető, nyilvánvalóvá válik a vajdasági magyarság kötődési hálózata, amelyben, hasonlóan a Papp (2015) által a magyar-zsidó közösségben megfigyelhető többes kötődéshez, egymás mellett férnek meg a kisebbségi identitás és a többségi alkalmazkodás, a helyi és a transznacionális, a szülőföld, az „anyaország” és a diaszpóra lét elemei.

Felhasznált szakirodalom

- Alinejad, Donya – Candidatu, Laura – Mevsimler, Melis – Minchilli, Claudia – Ponzanesi, Sandra – van der Vlist, Fernando N. 2019 *Diaspora and mapping methodologies: Tracing transnational digital connections with ‘mattering maps’*. *Global Networks* 9. 1: 21–43.
- Baker, Stacey Menzel – Karrer, Holli C. – Veeck, Ann 2005 *My favorite recipes: Recreating emotions and memories through cooking*. In Menon, Geeta – Rao, Akshay R. eds. *Advances in consumer research*. Association for Consumer Research, Duluth, MN. 402–403.
- Basch, Linda – Glick Schiller, Nina – Szanton Blanc, Cristina 1994 *Nations unbound: Transnational projects, postcolonial predicaments, and deterritorialized nation-states*. Gordon – Breach Publishers, Amsterdam.
- Basity Gréta 2015 “Nálunk otthol mindenkinek van patikája!”. *Létünk* 4: 187–197.
- Boym, Svetlana 2001 *The Future of Nostalgia*. Basic Books, New York, NY.
- Brubaker, Rogers 1995 *National minorities, nationalizing states, and external national homelands in the new Europe*. *Daedalus* 124. 2: 107–132.
- Brubaker, Rogers. 2000. *Accidental diasporas and external “homelands” in Central and Eastern Europe: Past and present*. 2023. 08. 30-i letöltés, Institute for Advanced Studies, Vienna, on-line: https://aei.pitt.edu/32402/1/1208853582_pw_71.pdf
- Brubaker, Rogers – Feischmidt, Margit – Fox, Jon – Grancea, Liana 2008 *Nationalist politics and everyday ethnicity in a Transylvanian town*. Princeton University Press, Princeton, NJ.
- Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2022 Nacionalna pripadnost: Podaci po opštinama i gradovima. 2024. 01. 23-i letöltés, Republički zavod za statistiku, Beograd, on-line: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Pdf/G20234001.pdf>
- Clifford, James 1994 *Diasporas*. *Cultural Anthropology* 9. 3: 302–338.
- Cohen, Robin 1997 *Global diasporas: An introduction*. Routledge, New York, NY – London.
- Danforth, Loring 1996 *The Macedonian conflict: Ethnic nationalism in a transnational world*. Princeton University Press, Princeton, NJ.
- Dynel, Marta 2021 *COVID-19 memes going viral: On the multiple multimodal voices behind face masks*. *Discourse and Society* 32. 2: 175–192.
- Eriksen, Thomas H. 2005 *A skandináv kulturális térség*. *Lettre* 3: 37–39.
- Faist, Thomas 2010 *Diaspora and transnationalism: What kind of dance partners?* In Bauböck, Rainer – Faist, Thomas eds. *Diaspora and transnationalism: Concepts, theories and methods*. IMISCOE Research – Amsterdam University Press, Amsterdam. 9–34.
- Glick-Schiller, Nina – Fouron, Georges Eugen 2001 *Georges woke-up laughing: Long-distance nationalism and the search for home*. Duke University Press, Durham, NC.
- Grossberg, Lawrence 2010 *Affect’s future: Rediscovering the virtual in the actual*. In Gregg, Melissa – Seighworth, Gregory J. *The affect theory reader*. Duke University Press, Durham, MD. 309–338.

- Harpaz, Yossi 2019 *Citizenship 2.0: Dual nationality as a global asset*. Princeton University Press, Princeton, NJ.
- Holak, Susan L. 2013 From Brighton Beach to blogs: Exploring food-related nostalgia in the Russian diaspora. *Consumption Markets & Culture* 17. 2: 185–207.
- Kallius, Annastiina – Adriaans, Rik 2022 The meme radar: Locating liberalism in illiberal Hungary. *Cultural Anthropology* 37. 4: 679–706.
- Kissau, Kathrin – Hunger, Uwe 2010 The internet as a means of studying transnationalism and diaspora. In Bauböck, Rainer – Faist, Thomas eds. *Diaspora and transnationalism: Concepts, theories and methods*. IMISCOE Research – Amsterdam University Press, Amsterdam. 245–265.
- Lanza, Elizabeth – Ailin Svendsen, Bente 2007. Tell me who your friends are and I might be able to tell you what language(s) you speak: Social network analysis, multilingualism, and identity. *International Journal of Bilingualism* 11. 3: 275–300.
- Mannur, Anita 2007 Culinary nostalgia: Authenticity, nationalism, and diaspora. *MELUS* 32. 4: 11–31.
- Márku Anita 2004 Nyelvjárási eredetű nyelvi változók a kárpátaljai magyar fiatalok nyelvhasználatában. In P. Lakatos Ilona és T. Károlyi Margit szerk. *Nyelvvesztés, nyelvjárásvesztés, nyelvcseré*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 144–156.
- Palusek Erik – Trombitás Tímea 2017 Vajdaság demográfiai és migrációs jellemzői. In Ördögh Tibor szerk. *Vajdaság I. Vajdasági Magyar Doktoranduszok és Kutatók Szervezete*, Szabadka. 41–72.
- Papp Richárd 2015 *Bezzeg a mi rabbink – Így nevet egy pesti zsiangóga*. Libri, Budapest.
- Pogonyi, Szabolcs 2017 *Extra-territorial ethnic politics, discourses, and identities in Hungary*. Palgrave Macmillan, Cham.
- Popovic, Milica 2016 The meta-national memory narratives of the last pioneers. *Nostalgia on the move*. Museum of Yugoslavia, Belgrade. 42–50.
- Portes, Alejandro – Guznado, Luis Eduardo – Landolt, Patricia 1999. The study of transnationalism from below: Pitfalls and promise of an emergent research field. *Ethnic and Racial Studies* 22. 2: 217–37.
- Smith, David J. 2002 Framing the national question in Central and Eastern Europe: A quadratic nexus? *Global Review of Ethnopolitics* 2. 1: 3–16.
- Szabó, Gergely. 2022. Mér nem mondom magyarul? Diaszporizáció és nyelvi ideológiák. *Acta Academiae Beregsasiensis, Philologica*, 1: 162–182
- Szerbhorváth György 2021 *Nem tudták, hogy tudják. Vajdasági magyar valóságirodalom (1945–1990)*. Társadalomtudományi Kutatóközpont – Kalligram, Budapest.
- Theodoropoulou, Irene. 2019 Nostalgic diaspora or diasporic nostalgia? Discursive and identity constructions of Greeks in Qatar. *Lingua* 263. 3: o. n.
- Tsagarousianou, Roza 2004 Rethinking the concept of diaspora: Mobility, connectivity and communication in a globalised world. *Westminster Papers in Communication and Culture* 1: 52–65.
- Velikonja, Mitja 2010 *Titostalgija*. Biblioteka XX vek, Beograd.
- Vertovec, Steven 1999 Conceiving and researching transnationalism. *Ethnic and Racial Studies* 22. 2: 447–462.
- Vertovec, Steven 2001 Transnationalism and identity. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 27. 4: 573–582.
- Vertovec, Steven 2003 Migration and other modes of transnationalism: Towards conceptual cross-fertilization. *International Migration Review* 37. 3: 641–665.
- Waterbury, Myra 2010 Bridging the divide: Towards a comparative framework for understanding kin state and migrant-sending state diaspora politics. In Bauböck, Rainer – Faist, Thomas eds. *Diaspora and transnationalism: Concepts, theories and methods*. IMISCOE Research – Amsterdam University Press, Amsterdam. 131–148.